

2024-05-20

Dnr: U2024/00641

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia:
rasmus.lukk@regeringskansliet.se

Yttrande över utkast till lagrådsremiss Skärpta krav i SFI

Inledning

Förbundet Sveriges Dövblinda (hädanefter benämnt som FSDB) arbetar för att förbättra livsvillkoren för barn, unga och vuxna med dövblindhet. Våra långsiktiga mål är att uppnå full delaktighet, jämlikhet, självständighet och självbestämmande för personer med dövblindhet på alla områden i samhället.

Dövblindhet är en funktionsnedsättning som alltid utgör ett hot mot mellanmänsklig kommunikation och interaktion. Bristande tillgång till information i alla former och svårigheter att kunna orientera sig fritt och självständigt är ytterligare konsekvenser som påverkar möjligheten för personer med dövblindhet att leva ett aktivt liv och känna delaktighet.

FSDB har tagit del av "Utkast till lagrådsremiss Skärpta krav i SFI" och lämnar härmed följande synpunkter.

FSDBs övergripande synpunkter

Sedan 2009 gäller FN:s Funktionsrättskonvention i Sverige. Den svenska staten har med det erkänt rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. Det innebär bland annat:

- att personer med funktionsnedsättning inte får utestängas från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning
- att skälig anpassning erbjuds utifrån behov
- att personer med funktionsnedsättning ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta deras ändamålsenliga utbildning.

Konventionsstaterna ska vidare göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att lära sig praktiska och sociala färdigheter för att underlätta deras fulla och likvärdiga deltagande i utbildning och som samhällsmedlemmar. Slutligen ska personer med funktionsnedsättning ges tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på lika villkor som andra.

FSDB vill särskilt lyfta avsaknaden av ett funktionsrättsperspektiv i lagrådsremissen, trots den skrivning som finns på sidan 56, om att förslagen är positiva för personer med funktionsnedsättning då man ges rätt att åtnjuta utbildning för att lära sig svenska. Vi anser att regeringens åtaganden måste gå längre än till den typen av konstaterande i utredningar och lagrådsremisser. Det krävs tydliga analyser av tänkbara konsekvenser av olika förslag i förhållande till Funktionsrättskonventionen vilket måste innebära en analys ur ett funktionsrättsperspektiv även i det här fallet rörande elever inom SFI som har en funktionsnedsättning.

I lagrådsremissen nämns sjukdom men inte funktionsnedsättning i de analyser som görs. Sjukdom är till skillnad från funktionsnedsättning, som utgörs av varaktiga och ofta livslånga tillstånd, ett tillfälligt och övergående tillstånd utom i de fall det rör sig om kroniska sjukdomar. Personer med funktionsnedsättning har rätt att ges samma förutsättningar som andra för att genomföra sin SFI-utbildning samt få de stöd och anpassningar som krävs för det.

FSDB anser likt Diskrimineringsombudsmannen (DO) att utkastet till lagrådsremiss saknar ett tydligt diskrimineringsperspektiv och att det är svårt att följa analysen i de beskrivna konsekvenserna av förslagen. För att säkerställa att förslagen inte riskerar att missgynna vissa individer krävs det en mer omfattande analys av förslagets konsekvenser i relation till den bakgrund som beskrivs i betänkandet Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk (SOU 2020:66). Betänkandet lyfter tydliga utmaningar för vissa gruppers förutsättningar inom SFI. Mot bakgrund av detta finns det också en påfallande risk för missgynnande effekter av förslagen för dessa grupper och detta gäller i högsta grad personer med kombinerade syn- och hörselnedsättningar.

FSDBs synpunkter

6 Kommunens ansvar för SFI ska skärpas

FSDB anser, i linje med utredningen, att paragrafen ska kompletteras med dels en bestämmelse om att hemkommunen ska erbjuda lämpliga individuella insatser till dem som har rätt till SFI, dels en bestämmelse om att kommunen ska dokumentera dessa insatser på lämpligt sätt.

När det gäller förslaget om individuella insatser anför SKR, Sveriges kommuner och regioner, att förslaget framstår som undermåligt, då utredningen exempelvis inte har redogjort för författningskommenteraren över vilka insatser som avses. SKR anser att det inte är tydligt om de erbjudna insatserna gäller alla som har rätt till SFI eller endast de som är inskrivna i utbildningen. Regeringen delar denna bild och anser att det är ett alltför stort avsteg från det kommunala självstyret att Skolverket ska meddela föreskrifter om en sådan funktion.

FSDB menar i likhet med Funktionsrätt Sverige och i motsats till SKR och regeringen, att det är nödvändigt att Skolverket reglerar vilka som omfattas av rättigheterna. Det riskerar annars att bli stora regionala skillnader som kan slå mot grupper i behov av ett mer omfattande stöd, exempelvis på grund av funktionsnedsättning.

FSDB delar regeringens syn att man behöver arbeta med aktiva åtgärder. Bland annat är det viktigt för att nå personer med olika funktionsnedsättningar som står långt ifrån

studier och som kan ha haft olika former av skolmisslyckanden i bagaget, vilket många gånger beror på att de i tidigare studier inte fått rätt anpassningar och stöd. Passiva insatser som annonsering är otillräckligt för att nå individer som behöver mer stöd för att ta steget att påbörja SFI-studier. Exempelvis gruppen nyanlända personer med dövblindhet, där den kombinerade syn- och hörselnedsättningen ofta kan vara outredd, nås sällan eller aldrig av passiva insatser som annonsering. Uppsökande verksamhet bör byggas ut för att nå individer med vitt skilda förutsättningar till studier.

FSDB anser i motsats till förslaget att det är Skolverket som bör ges rollen att förtydliga vad man anser vara minsta gemensamma nämnare för detta arbete i kommunerna, i syfte att öka likvärdigheten över landet. Det uppsökande och motiverande arbetet bör dokumenteras i en handlingsplan för att synliggöra aktiva och individanpassade åtgärder. Där bör även individuella anpassningar, behov av stöd samt särskilt stöd dokumenteras samt aktivt följas upp. Även tillgång till dövblindtolk ska beaktas.

Vidare anser FSDB likt Funktionsrätt Sverige att kvaliteten på den undervisning som ges inom SFI behöver säkerhetsställas. Skolinspektionen lyfte i sin granskning av SFI "Undervisning inom kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare, att lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk" (2023) att elever inom SFI inte ges likvärdiga möjligheter att lära sig grundläggande svenska och att 24 av 30 verksamheter behövde utveckla undervisningen.

6.2 En elevs kunskaper ska bedömas

FSDB tillstyrker förslaget men anser i linje med SPSM, Specialpedagogiska skolmyndigheten, att det är viktigt att det tydligt skrivs fram att kartläggningen av elevernas kunskaper ska ske på elevens modersmål eller starkaste språk vilket synliggör kunskaper och främjar elevens motivation.

FSDB vill särskilt förtydliga att det starkaste språket på grund av kombinerad syn- och hörselnedsättning kan handla om exempelvis teckenspråk där det även behöver säkerställas att personer med dövblindhet vid behov kan använda taktilt teckenspråk (se bland annat artiklarna 9 och 24 i Funktionsrättskonventionen).

6.4 Rätten till SFI ska gälla i tre år

FSDB avstyrker förslaget och anser likt Funktionsrätt Sverige och i motsats till regeringens förslag, men i linje med den tidigare utredningens förslag, att rätten till SFI ska gälla i fyra år med möjlighet till förlängning ett år i taget. Inte i tre år med möjlighet till förlängning sex månader i taget, enligt regeringens förslag. Här behöver såväl ett rättsligt som ett funktionsrättsperspektiv beaktas, där en elev på grund av sin funktionsnedsättning kan behöva betydligt mer tid för att tillägna sig kunskaper. För personer med dövblindhet är detta särskilt tydligt. Exempelvis kan de elever som använder teckenspråk, för att kunna delta i SFI, först behöva få undervisning i teckenspråk för invandrare, TFI. För att personer med dövblindhet som använder teckenspråk skall kunna lära sig svenska måste de nämligen först kunna det svenska teckenspråket. Utifrån det kan de sedan lära sig läsa och skriva svenska.

För mer information om utmaningar vid inläring och kommunikation för personer med dövblindhet hänvisas till Nationellt Kunskapscenter för dövblindfrågor, <https://nkcdb.se/>.

Därtill ska det tas hänsyn till ifall personen fått hjälp med anpassning för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Självklart behöver även elevernas varierande utbildningsbakgrund och tidigare genomgången habilitering/rehabilitering beaktas.

Vi instämmer också i utredningens förslag att det inte ska vara ett villkor för att tidsfristen ska förlängas att fristen fortfarande löper och inte heller att det ska finnas ett tak för förlängningen. Vidare anser vi liksom utredningen att den som under tidsfristen frivilligt har avbrutit utbildningen efter önskemål på nytt ska beredas sådan utbildning. Om eleven frivilligt har avbrutit studierna och tidsfristen har löpt ut, ska dock eleven enligt utredningens förslag bara beredas sådan utbildning om det finns särskilda skäl för det.

FSDB anser i likhet med Malmö kommuns remissvar på utredningen, att det är problematiskt att inte avbrott för arbete eller föräldraledighet ses som avräkningsbara från utredningens förslag om fyra år (jämför regeringens förslag om tre år). Kvinnor med funktionsnedsättning har precis som alla kvinnor konventionsstadgade rättigheter till föräldraskap. Kvinnor och män och HBTQI-personer har enligt svensk lagstiftning rätt till föräldraledighet. I regeringens förslag ska avbrott i studier på grund av föräldraledighet bedömas som särskilda skäl. Vi menar att föräldraledighet aldrig bör betraktas som särskilda skäl utan som en självklar konventionsbaserad rättighet. Här krävs förtydliganden.

Vidare anser regeringen att särskilda skäl kan utgöras av att individen är sjuk eller under en period har haft arbete eller aktiviteter som huvudmannen bedömer motiverar en längre tid i SFI. Här saknar vi återigen ett funktionsrättsperspektiv, där funktionsnedsättning till skillnad från sjukdom avser ett varaktigt eller livslångt förhållande. En rad funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar gör att förutsättningar för studier kan både variera över tid och leda till utebliven framgång i studier, exempelvis på grund av skov och längre sjukdomsperioder, medicinska funktionsnedsättningar, hjärntrötthet, kognitiva funktionsnedsättningar eller bristfällig tillgänglighet i utbildningslokaler eller undervisning, bristfälligt stöd samt förutsättningar att delta och förstå undervisningen för elever med funktionsnedsättning. Regeringens krav på framgång och tillfredställande framsteg i studier är därför ett krav som skulle kunna leda till rättsosäkerhet i bedömningen av de kunskaper som elever med funktionsnedsättning uppvisar.

8. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

FSDB avstyrker förslaget mot bakgrund av vad som anförts i punkt 6.4.

För Förbundet Sveriges Dövblinda

Klas Nelfelt
Förbundsordförande